

اثر صوت القرآن الكريم على الصحة العقلية والوظيفة الفسيولوجية: مراجعة منهجية

محمد حسين يكتا كوشالي^١ ID، حسن مولادوست^٢ ID، عاصمة بور رجبي^٣ ID

- ١- جنة الدراسات الأكاديمية، قسم الأشعة، كلية التمريض والقبالة والطب المساعد في شرق كيلان، جامعة كيلان للعلوم الطبية، رشت، إيران.
٢- مركز دراسات القلب السليم، قسم الكيمياء الحيوية والفيزياء الطبية، كلية الطب، جامعة كيلان للعلوم الطبية، رشت، إيران.
٣- مركز دراسات القلب السليم، قسم التمريض، كلية الشهيد بهشتي للتمريض والقبالة، جامعة كيلان للعلوم الطبية، رشت، إيران.
* المراسلات الموجهة إلى السيد حسن مولادوست، البريد الإلكتروني: hmoladoust@gums.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: ٢ ربيع الأول ١٤٤٠
وصول النص النهائي: ٢٨ ربيع الثاني ١٤٤٠
القبول: ١٠ جمادى الأولى ١٤٤٠
النشر الإلكتروني: ١٤ رجب ١٤٤٠

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: ان الأصوات أو النغمات تؤثر على نفوس وعقول واجسام جميع المخلوقات بما في ذلك الانسان والحيوانات والنباتات. الموسيقى المتناسقة للقرآن الكريم ونغمته اللطيفة نوع من انواع الموسيقى العرفانية المبهجة. البعد الأكثر روعة من الاعجاز البياني للقرآن الكريم هو الانسجام مع الألحان الممتعة والموسيقى الصوتية الرائعة. أو بالأحرى يمكن القول ان الجانب الاعجازي للقرآن الكريم الذي أغفل عنه الى حد كبير، يكمن في نغمته. في هذه الدراسة ويهدف المراجعة المنهجية، تمت دراسة البحوث التي اجريت في مجال الاصوات القرآنية وآثارها على الصحة والسلامة العقلية والوظائف الفسيولوجية للجسم.

منهجية البحث: ان قواعد البيانات التي تم البحث من خلالها كانت على النحو التالي: SID، Magiran, Irandoc, Noormags, Cochrane, Iran Medex, Google scholar, Scopus. وفي سبيل اجراء الدراسة تم استخدام الكلمات المفتاحية التالية في الانجليزية: Sound, Health, Hygiene, Physiologic, Holy book, Quran, Voice ومعادها في الفارسية وكذلك تركيب من هذه الكلمات ايضا قد استخدمت بدرجة حساسية عالية. تمت مراعاة جميع الموارد الأخلاقية في هذا البحث؛ وازافة الى هذا فإن مؤلفي المقالة لم يشيروا الى أي تضارب في المصالح.

الكشوفات: وبعد البحث في قواعد البيانات المذكورة اعلاه تم الحصول على ٤٧١ بحث وبعد تطبيق البحوث على اساس معايير الدخول والخروج تم قبول ٤٠ بحث نهائي للدخول في القائمة المرجعية المصممة. تم حذف معظم البحوث بسبب نقص المعلومات المتعلقة بالإعجاز الصوتي في القرآن الكريم وكذلك لغياب التداخل بين فتي الصوت القرآني والصحة العقلية والوظيفة الفسيولوجية للجسم.

الاستنتاج: اظهرت النتائج ان لصوت القرآن الكريم أثراً ملحوظاً في خفض مستوى القلق وشدة الألم وتحسن سلامة المرضى والصحة العقلية والاعراض والوظائف الفسيولوجية لأنسجة الجسم المختلفة وجهاز المناعة ومستوى رضا المرضى.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

YektaKooshali MH, Moladoust M, Pourrajabi A. The Effect of Sound of the Quran on Hygiene, Mental Health, and Physiological Functions: A Systematic Review. J Res Relig Health. 2019; 5(1): 136- 47. doi: <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i1.19289>.

تأثیر آوای قرآن کریم بر بهداشت، سلامت روان و عملکرد فیزیولوژیک: مرور نظام‌مند

محمد حسین یکتا کوشالی^۱، حسن مولادوست^{۲*}، عاصمه پوررجبی^۳

- ۱- کمیته‌ی تحقیقات دانشجویی، گروه رادیولوژی، دانشکده‌ی پرستاری-مامایی و پیراپزشکی شرق گیلان، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران.
 ۲- مرکز تحقیقات قلب سالم، گروه بیوشیمی و فیزیک پزشکی، دانشکده‌ی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران.
 ۳- مرکز تحقیقات قلب سالم، گروه پرستاری، دانشکده‌ی پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران.
 *مکاتبات خطاب به آقای حسن مولادوست؛ رایانامه: hmoladoust@gums.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۹ آبان ۱۳۹۷
 دریافت متن نهایی: ۱۵ دی ۱۳۹۷
 پذیرش: ۲۷ دی ۱۳۹۷
 نشر الکترونیکی: ۱ فروردین ۱۳۹۸

چکیده

سابقه و هدف: صداها یا آواها بر روح و روان و جسم همه‌ی مخلوقات از انسان‌ها گرفته تا حیوانات و گیاهان تأثیر می‌گذارند. آهنگ موزون قرآن کریم و آوای دل‌نشین آن نوعی موسیقی عرفانی دلپذیر است. باشکوه‌ترین بُعد اعجاز بیانی قرآن، همسازی با نغمه‌های دل‌نشین و آهنگ‌های وزین صوتی است. به عبارت دیگر، یکی از جنبه‌های اعجاز قرآن که کمتر به آن توجه شده، در آوای آن نهفته است. در مطالعه‌ی حاضر، با هدف مرور نظام‌مند به بررسی پژوهش‌های انجام‌شده با مضمون آوای قرآنی و تأثیر آن بر بهداشت، سلامت روان و عملکرد فیزیولوژیک بدن پرداخته شده است.

روش کار: پایگاه‌های اطلاعاتی مورد جستجو شامل پایگاه‌های اس.آی.دی، مگیران، ایران‌داک، نورمگز، ایران‌مدکس، کاکرین، گوگل اسکولار و اسکوپوس بود. برای اجرای پژوهش از کلیدواژه‌های فارسی آوا، صوت، قرآن، فیزیولوژیک، سلامت روان و بهداشت؛ و کلیدواژه‌های انگلیسی *Sound, Voice, Quran, Holy book, Physiologic, Health, Hygiene* و همچنین ترکیبی از آنها با درجه‌ی حساسیت بالا استفاده شد. در این پژوهش همه‌ی مسائل اخلاقی رعایت شده است و نویسندگان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: با جستجو در پایگاه‌های یادشده، ۴۷۱ عنوان مقاله حاصل شد که بر اساس معیارهای ورود و خروج ۴۰ مقاله‌ی نهایی برای ورود به چک‌لیست طراحی شده، پذیرفته شد. بیشتر مقالات به دلیل نداشتن اطلاعات مربوط به اعجاز آوای قرآنی و همچنین نداشتن همپوشانی دو مقوله‌ی آوای قرآن و بهداشت روان و عملکرد فیزیولوژیک بدن حذف شدند.

نتیجه‌گیری: نتایج حاصل از بررسی حاضر نشان داد که آوای قرآن در کاهش میزان اضطراب، بهداشت روان، شدت درد، بهبود سلامت بیماران، علائم و عملکرد فیزیولوژی بافت‌های مختلف بدن، سیستم ایمنی و سطح رضایتمندی بیماران به طور محسوس مؤثر بود.

واژگان کلیدی:

آوا

بهداشت

روان

عملکرد فیزیولوژیک

قرآن

مرور نظام‌مند

استناد مقاله به این صورت است:

YektaKooshali MH, Moladoust M, Pourrajabi A. The Effect of Sound of the Quran on Hygiene, Mental Health, and Physiological Functions: A Systematic Review. *J Res Relig Health*. 2019; 5(1): 136- 47. doi: <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i1.19289>.

مقدمه

صداها علاوه بر اینکه بر روح و روان تأثیر می‌گذارند، بر جسم همه‌ی مخلوقات از انسان‌ها گرفته تا حیوانات و گیاهان نیز مؤثر است (۱). با علم به آثار شگرف آوای قرآنی و به‌کارگیری صحیح مفاهیم آن در زندگی خود می‌توان آرامش، سلامت روح و جسم؛ و رشد و تعالی به دست آورد (۲).

آهنگ موزون قرآن کریم و آوای دل‌نشین آن نوعی موسیقی عرفانی دلپذیر است. باشکوه‌ترین بُعد اعجاز بیانی قرآن، همسازی با نغمه‌های دل‌نشین و آهنگ‌های وزین صوتی است (۳). به عبارت دیگر، یکی از جنبه‌های اعجاز قرآن که کمتر به آن توجه شده، در آوای آن نهفته است (۴). نوای موزون قرآن کریم که در تار و پود الفاظ و ترکیب درون جمله‌های آن نهفته است، می‌تواند محرکی برای ایجاد پاسخ‌های فیزیولوژیک^۱ و روانی در شنونده باشد (۵، ۶). قرآن کریم بیانی رسا، سبکی شیوا و آهنگی دلربا دارد که باید این ویژگی به عرصه‌ی ظهور برسد و شنوندگان را از هر نوع که باشند تحت تأثیر قرار دهد و جان و هستی آنان را تسخیر کند و در قبضه‌ی خویش درآورد: «أَنَّ مِنَ الْبَيِّنَاتِ لَسِحْرًا» (۷).

تلفیق صوت و کلام قرآن کریم مقوله‌ی اسرارآمیز و پیچیده است که در جهان اسلام و ایران کمتر شاهد تحقیقات بنیانی راجع به آن هستیم و این در حالی است که وجود آیات و سوره‌های بسیاری در قرآن تفسیرپذیر است که با قرائت صحیح، ایجاد ارتعاشات صوتی و در نهایت حصول انرژی‌های مثبت برای انسان‌ها قابلیت کسب دارد که فراتر از حواس قابل درک و فهم است. البته مسلمانان به فضائل و فوائد قرائت برخی از آیات و سوره‌های قرآن، از جمله آیه‌الکرسی، آیه‌ی ۹ سوره‌ی یس: «وجعلنا من بین ایهدهم...» و بخشی از آیه‌ی ۶۲ سوره‌ی نمل: «امن یجیب المضطر اذا...» بیشتر توجه می‌کنند.

همچنین آیات بسیاری از جمله آیه‌ی ۸۲ سوره‌ی اسرا و آیه‌ی ۵۷ سوره‌ی یونس، بر شفا بخش بودن قرآن کریم تأکید دارند (۸).

در این زمینه احادیث بسیاری نیز وجود دارد. پیامبر (ص) فرمود: «هر کس درمانش را از قرآن کریم نگیرد خداوند او را شفا نمی‌دهد»؛ همچنین: «هر کس با اعتقاد کامل، سوره‌ی حمد را بر مرده بخواند در آینده زنده خواهد شد». امام باقر (ع) نیز می‌فرماید: «فی القرآن شفاء من کل داء»؛ «درمان هر

دردی در قرآن کریم وجود دارد». امیر مؤمنان (ع) نیز می‌فرماید: «درمان تمام دردها در قرآن وجود دارد، قسم به آن کسی که پیامبر را برانگیخت و خاندانش را گرامی داشت؛ درمان سوختن، غرق شدن، دزدی، گریختن حیوانی از صاحبش یا گمشده‌ی بی یا بنده‌ی فراری، همه و همه در قرآن است، از آن بپرسید تا از قرآن جواب دهم» (۲).

آموزش شفاجویی از قرآن کریم حقیقتی است که خداوند رحمان در آیه‌ی ۸۲ سوره‌ی اسراء بدان اشاره کرده و قرآن را مایه‌ی شفا، رحمت و هدایت مؤمنان به سوی حق معرفی کرده است: «و نزل من القرآن ما هو شفاء و رحمة للمؤمنین و لا یزید الظالمین الا خساراً».

یافته‌های محققان متعددی نشان داده که آوای قرآن کریم می‌تواند مداخله‌ی بی‌خطر و مؤثر در ویژگی‌های روانی و فیزیولوژیک داشته باشد. در مطالعه‌ی حاضر، به بررسی و مرور نظام‌مند پژوهش‌های انجام‌شده با مضمون آوای قرآنی و تأثیر آن بر بهداشت، سلامت روان و عملکرد فیزیولوژیک بدن پرداخته شد تا رازهای نهفته‌ی قرآن بیش از پیش آشکار شود.

روش کار

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در انجام این پژوهش نیازی به پیروی از اصول اخلاق پژوهشی نبوده است.

در مطالعه‌ی حاضر با هدف مرور نظام‌مند، به بررسی تأثیر آوای قرآن بر بهداشت، سلامت روان و نیز عملکرد فیزیولوژیک بدن پرداخته شده است. پایگاه‌های اطلاعاتی مورد جستجو در این مطالعه شامل پایگاه‌های اس.آی.دی، مگیران، ایران داک، نورمگز، ایران مدکس، کاکران، گوگل اسکولار و اسکوپوس بود. برای اجرای پژوهش از کلیدواژه‌های فارسی آوا، صوت، قرآن، فیزیولوژیک، سلامت و بهداشت؛ و کلیدواژه‌های انگلیسی Sound, Voice, Quran, Holy book, Physiologic Health, Hygiene و همچنین ترکیبی از آنها استفاده شد.

نکته‌ی حائز اهمیت در جستجوی پایگاه‌ها، انجام جستجو با حساسیت بالا^۲ بود تا مقالات بیشتری به دست آید. علاوه‌براین، جستجو با کمک یک پژوهشگر و یک کارشناس آشنا به جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی انجام گرفت. برای جلوگیری از سوگرایی نیز جستجو به کمک پژوهشگر دیگری

^۲ High Sensitive Searching

^۱ Physiologic

اطلاعات مربوط به اعجاز آوای قرآنی، ۲۰۰ مقاله (۴۲/۴۶ درصد) به دلیل نداشتن همپوشانی دو مقوله‌ی آوای قرآن و بهداشت روان و عملکرد فیزیولوژیک بدن و ۴۷ مقاله (۹/۹ درصد) به دلیل زمان انتشار مقالات قبل از سال ۱۹۸۵، از مطالعه کنار گذاشته شدند (شکل شماره ۱). سپس اطلاعات وارد شده به چک‌لیست، به جداول از قبل طراحی شده وارد شد. چک‌لیست شامل نام نویسندگان، عنوان مقاله، سال مطالعه، حجم نمونه، وضعیت نمونه‌ها و یافته‌ها بود.

به صورت مستقل انجام گرفت. سپس مقالات وارد نرم‌افزار مدیریت منابع اندنوت نسخه‌ی ۷/۴ شد و سرانجام جستجوهای مشابه و تکراری از مطالعه حذف شد. در نهایت ۴۷۱ عنوان مقاله جستجو شد و مرور خلاصه‌ی مقالات صورت گرفت.

بر اساس معیارهای ورود و خروج، پژوهشگر اصلی ۴۰ مقاله‌ی نهایی (۸/۴۹ درصد) را برای ورود به چک‌لیست طراحی شده پذیرفت. ۱۵۱ مقاله (۳۲/۰۵ درصد) به دلیل نداشتن اطلاعات مرتبط، ۳۳ مقاله (۷ درصد) به دلیل نداشتن

شکل ۱) نمودار روندنمای مراحل ورود و معیارهای انتخاب مطالعات در مرور نظام‌مند

نیافته، بلکه به موازات پیشرفت‌های علمی و مادی تمدن مدرن بر مشکلات و ناراحتی‌های روانی انسان (۱۰) نظیر ناامیدی، پوچ‌گرایی، اضطراب، ترس، افسردگی و... نیز افزوده شده است. با توجه به آنچه در دو دهه‌ی آخر قرن بیستم برای روان‌شناسان و توده‌ی مردم محسوس است، یعنی کمبود توجه مدل‌ها و مکتب‌ها در بُعد معنوی انسان، لزوم توجه به آموزه‌های دینی به ویژه قرآن کریم برای تأمین بهداشت روانی و سلامت روح و روان مشخص می‌شود (۱۰). حتی در بسیاری از موارد اعتقادات دینی افراد به عبور آنها از مشکلات روحی کمک خواهد کرد (۱۱).

یافته‌ها

تأثیر آوای قرآن بر سلامت روح و روان

در روزگار کنونی، بشر چنان گرفتار تمدن مادی و ظواهر گوناگون آن شده که از خودیابی و خویش‌شناسی دور مانده است. با وجود پیشرفت حیرت‌آوری که انسان به مدد فناوری کسب کرده است، تحقیقات نشان می‌دهد که نه تنها هنوز به آرامش روانی که از عناصر پایه‌ی سلامتی از دیدگاه سازمان بهداشت جهانی (۹) و اساس زندگی سعادت‌مندانه است، دست

همکاران نشان داده‌اند شدت درد زایمان در گروه قرآنی کاهش محسوس داشته است (۱۳). بر اساس یافته‌های پژوهش بایرامی و همکاران، می‌توان شنیدن آوای قرآن کریم را روشی غیردارویی در تسکین درد، کوتاه کردن طول مرحله‌ی اول، بهبود علائم حیاتی و آپگار^۲ نوزاد در نظر گرفت و از آن بهره برد (۳۰).

میرباقر آجریز و همکاران در مطالعه‌ی کارآزمایی بالینی خود به بررسی تأثیر آوای قرآن کریم بر میزان اضطراب مادران قبل از عمل سزارین پرداخته‌اند که بر اساس نتیجه‌ی پژوهش آنان میزان اضطراب پس از مداخله به صورت محسوسی کاهش یافته است (۳۱). علاوه‌براین، علامه و همکاران دریافته‌اند که صوت قرآن کریم بر کاهش میزان اضطراب و درد بیماران تحت عمل سزارین مؤثر است و سطح رضایتمندی آنان را افزایش می‌دهد (۳۲).

تسکین نیافتن دردهای شدید زایمانی می‌تواند تأثیر بسزایی در وضعیت فیزیولوژیک زن داشته باشد. همچنین اضطراب شدید مادر در زایمان طبیعی می‌تواند تأثیر منفی روی جنین، مادر و روند زایمان برجای بگذارد (۳۳، ۳۴).

در مطالعه‌ی محمدی‌تبار و همکاران گزارش شده است که قرائت قرآن قبل از زایمان بر کاهش درد زایمان اثر دارد و قادر است فرایند زایمان را تحمل‌پذیرتر کند و همچنین خاطره‌ی معنوی خوشایندی برای مادران ایجاد نماید (۳۵). مطالعه‌ی سهم‌الدینی و همکاران نیز که با هدف تأثیر آوای قرآن کریم بر میزان اضطراب و سطح سرمی هورمون کورتیزول در مرحله‌ی اول زایمان زنان نخست‌زا انجام شد، نشان می‌دهد که گوش دادن به قرآن در گروه مداخله در کاهش اضطراب مؤثر است؛ همچنین در گروه مداخله، کاهش اضطراب در گروهی که میزان آشنایی آنها با قرآن زیاد بود، چشم‌گیر است (۳۶).

در مطالعه‌ی بایرامی و همکاران به بررسی تأثیر آوای قرآن کریم بر درد زایمان و دیگر عوامل مادری و نوزادی در زنان نخست‌زا بین شدت درد در طول مرحله‌ی فعال زایمان پرداخته شد (۳۰).

خادم و همکاران در بررسی حداقل سن بارداری برای تولد نوزاد پیش از موعد با حداکثر میزان بقا و تطابق آن با آیات قرآن بیان کرده‌اند که افزایش ناگهانی میزان بقا، در نوزادان متولدشده پس از هفته‌ی ۲۸ بارداری نسبت به زمان قبل از آن بیشتر است (۳۷) که این نتیجه با آیه‌ی ۱۵ سوره‌ی احقاف و آیه‌ی ۲۲۳ سوره‌ی بقره مطابقت دارد.

با توجه به اهمیتی که سلامت روان در تعادل شخصیتی افراد دارد، به موضوع بهداشت روان در اسلام بسیار اهمیت داده شده است. بدین صورت که انجام اعمال عبادی تأثیر فراوانی بر سلامت روان انسان‌ها دارد (۱۲). فروهری و همکاران در مطالعه‌ی خود عنوان کرده‌اند که ترویج فعالیت‌های قرآنی و شناخت بیشتر قرآن و آموزه‌های آن در درمان بیماری‌های روحی و روانی مؤثر خواهد بود (۱۳).

در ضمن قرآن در آیات بی‌شماری درباره‌ی پرورش صحیح انسان و آثار آموزه‌های قرآنی از جمله آوای قرآن بر بهداشت روانی و حفظ بهداشت روان و تأمین سلامت روح و روان انسان سخن گفته است؛ از جمله آیه‌ی ۵۷ سوره‌ی یونس، آیه‌ی ۲۸ سوره‌ی رعد، آیه‌ی ۱۵۳ سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۲۰۰ سوره‌ی آل‌عمران، آیه‌ی ۳ سوره‌ی احزاب، آیه‌ی ۱۵۹ سوره‌ی آل‌عمران، آیه‌ی ۲۹ سوره‌ی نسا و ...

برخی از محققان و متخصصان علوم پزشکی، پژوهش‌های متعددی در این زمینه انجام داده‌اند. در مطالعات قربانی و همکاران (۱۴)، متقی و همکاران (۱۵)، شمسی و همکاران (۱۶)، تقی‌لو (۱۷)، کاظمی و همکاران (۳)، انصاری جابری و همکاران (۱۸)، آقامحمدی و همکاران (۱۹)، حسن‌پور دهکردی و همکاران (۲۰)، حیدری و همکاران (۲۱)، نجفی و همکاران (۲۲)، نجفی و همکاران (۲۳)، اکبری و همکاران (۲۴) و کوهستانی و همکاران (۲۵) رابطه‌ی محسوسی بین تأثیر آوای قرآن بر سلامت روح و روان و کاهش ناامیدی، پوچ‌گرایی، اضطراب، ترس و افسردگی در موقعیت‌های مختلف از جمله امتحان در ورزشکاران، کارکنان، دانش‌آموزان، جوانان و نوجوانان، دانشجویان، بیماران بستری، زندانیان و بیماران مبتلا به سکنه‌ی قلبی نشان داده است.

تأثیر آوای قرآن بر جنین و مادر

باروری در بیشتر فرهنگ‌ها از ارزش بالایی برخوردار است (۲۶). بر اساس مطالعه‌ی خادمی و همکاران رابطه‌ی محسوسی بین موفقیت تلقیح داخل رحمی اسپرم و تأثیر آوای قرآن مشاهده شده است (۲۷). دیلدار و همکاران با بررسی تأثیر صوت قرآن بر جنین و مادر دریافته‌اند که صوت قرآن نظم و چینشی هماهنگ به مولکول‌های آب مایع مشیمه‌یی^۱ می‌دهد و موجب نظم و هماهنگی سلول‌های مغز می‌شود (۲۸). مصطفی‌زاده و همکاران نشان داده‌اند آوای دل‌نشین قرآن کریم موجب کاهش درد زایمان در بیماران می‌شود که با بازدهی بسیاری همراه است (۲۹). همچنین فروهری و

^۲ Apgar

^۱ Amniotic

معنی داری است. بر اساس نتایج مطالعه‌ی آنها، صوت همراه با معانی نسبت به صوت قرآن به تنهایی، بیشتر می‌تواند در کاهش اضطراب مؤثر باشد (۵۱). حیدری و همکاران با بررسی تأثیر آوای قرآنی بر اضطراب بیماران داوطلب آندوسکوپی^۲ مشاهده کرده‌اند که شنیدن قرآن نسبت به نداشتن مداخله بر سطح اضطراب بیماران تأثیر مثبت دارد (۵۲).

همچنین مجیدی (۵۳)؛ و بابایی و همکاران (۵۴) با بررسی تأثیر آوای قرآن بر میزان اضطراب در بیماران قبل از آنژیوگرافی دریافته‌اند که میزان اضطراب موقعیتی و شخصیتی گروه آزمون که در صبح روز آنژیوگرافی به آوای قرآن گوش داده‌اند، در مقایسه با گروه شاهد کاهش یافته است. بنابراین، شنیدن آوای قرآن کریم موجب کاهش پاسخ فیزیولوژیکی بدن به استرس قبل از عمل می‌شود.

علاوه‌براین، موسیقی ملایم موجب تأثیرات سمپاتولیتیک بالا می‌شود. در مطالعه‌ی رضال^۳ و همکاران تلاوت قرآن نسبت به موسیقی، واکنش اتونوم بالاتری از خود نشان داده است (۵۵). در مطالعه‌ی دیگر، طاهری و همکاران با هدف مقایسه‌ی تأثیر صوت قرآن و آوای لالایی بر تغییرات ضربان قلب نوزادان بستری در بخش ویژه‌ی نوزادان رابطه‌ی محسوسی گزارش کرده‌اند (۵۶). در مطالعه‌ی رفعتی و همکاران آمده است که فشارخون تنجیدگی^۴ افرادی که به آیات قرآن گوش داده‌اند، در مقایسه با پیش از عمل کاهش محسوسی دارد (۵۷).

تأثیر آوای قرآن و سیستم ایمنی

سیستم کمپلمان^۵، ایمونوگلوبولین جی، ام، آ^۶ و دیگر آنتی‌بادی‌های موجود، اهمیت بسیاری در دفاع علیه میکروب‌ها دارند. پژوهان و همکاران با بررسی تأثیر شنیدن آوای قرآن کریم بر میزان عامل‌های سیستم ایمنی در انسان و بررسی مقایسه‌ی بین تلاوت مجلسی و ترتیلی بیان کرده‌اند که شنیدن تلاوت مجلسی موجب افزایش ایمنی در عامل‌های جزء چهارم کمپلمان ($p=0/004$)، جزء سوم کمپلمان ($p=0/049$) و ایمونوگلوبولین جی ($p=0/032$) می‌شود. همچنین شنیدن تلاوت ترتیلی موجب افزایش ایمونوگلوبولین جی ($p=0/008$) و جزء سوم کمپلمان ($p=0/001$) نیز می‌شود (۵۸).

با توجه به پیشرفت‌های چشمگیر در علم پزشکی و افزایش میزان بقای نوزادان نارس، همچنان شیوع تولد زودرس یکی از بزرگ‌ترین مشکلات اجتماعی و اقتصادی محسوب می‌شود (۳۸، ۳۹).

اسکندری و همکاران در بررسی عوامل مؤثر در پاسخ‌های فیزیولوژیک نوزادان نارس به آوای قرآن کریم گزارش کرده‌اند که درصد اشباع اکسیژن روند افزایشی؛ و تعداد ضربان قلب و تنفس روند کاهشی دارد. علاوه‌براین، با افزایش سن جنین و وزن نوزاد در بدو تولد و حین مداخله، تعداد تنفس نوزادان در دقیقه‌ی ۳۰ کاهش محسوسی دارد (۴۰).

در مطالعه‌ی دیگر، کشاورز و همکاران نیز رابطه‌ی محسوسی بین تأثیر آوای قرآن کریم بر پاسخ‌های فیزیولوژیک نوزادان نارس بستری گزارش کرده‌اند (۴). مطالعه‌ی هادیان شیرازی و همکاران نیز نتایج حاصل از مطالعات قبلی را تأیید کرده است (۴۱).

بر اساس مطالعات ذکرشده، می‌توان نتیجه گرفت که آوای قرآن کریم بر تلقیح داخل رحمی اسپرم، کاهش درد زایمان، کاهش میزان اضطراب مادران قبل از عمل سزارین، بهبود علائم حیاتی و آپگار نوزاد و پاسخ‌های فیزیولوژیک نوزادان نارس تأثیر مثبت دارد.

تأثیر آوای قرآن بر عمل جراحی و اضطراب حاصل از آن

بر اساس مطالعات، ۴۰ تا ۸۵ درصد بیماران قبل از عمل جراحی دچار تشویش و اضطراب هستند. بیشتر بیماران انتظار دارند قبل از رفتن به اتاق عمل حالت تشویش و نگرانی‌شان برطرف شود (۴۲). اضطراب موجب تنگی نفس، افزایش ضربان قلب و فشار بطن چپ می‌شود و از طریق ایجاد کژآهنگی (آریتمی^۱)، می‌تواند سبب مرگ بیمار شود (۴۳-۴۵). همچنین اضطراب عاملی است که با تأثیر مستقیم بر احساس درد موجب افزایش آن می‌شود. مطالعات تجویدی و همکاران (۴۶)، نجفیان و همکاران (۴۷)، عطاری و همکاران (۴۸)، طیبی و همکاران (۴۹)، آجریز و همکاران (۳۱) و ایلدرآبادی و همکاران (۵۰) رابطه‌ی محسوسی بین تأثیر آوای قرآن کریم بر اضطراب بیماران قبل از جراحی نشان داده است.

در مطالعه‌ی شفیع‌ی و همکاران که با هدف مقایسه‌ی تأثیر شنیدن صوت عربی قرآن مجید و صوت عربی با معانی فارسی بر کاهش اضطراب و تثبیت علائم حیاتی بیماران قبل از القای بیهوشی صورت گرفته است، سطح اضطراب پس از انجام مداخله در بین گروه‌های آزمایش دارای اختلاف آماری

^۱) arrhythmia

^۲) Endoscopy

^۳) Rezal

^۴) Systolic

^۵) Complement

^۶) IgG, IgM, IgA

نویسندگان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره‌ی این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از بررسی حاضر نشان می‌دهد که آوای قرآن در کاهش میزان اضطراب، بهداشت روان، شدت درد، بهبودی سلامت بیماران، علائم و عملکرد فیزیولوژیک بافت‌های مختلف بدن، سیستم ایمنی و نیز سطح رضایتمندی بیماران مؤثر است. بر اساس یافته‌های موجود، سیستم نورواندوکرین^۱ به سه روش تحت تأثیر آواهای موزون قرار می‌گیرد: (۱) ترشح اندورفین‌ها از هیپوفیز که موجب تسکین درد می‌شود و بر وضعیت خلقی و حافظه اثر می‌گذارد، (۲) ترشح کاتکول‌آمین‌ها^۲ مانند اپی‌نفرین^۳ (هورمون غده‌ی فوق‌کلیوی) و نوراپی‌نفرین^۴ از هسته‌ی آدرنال که موجب کاهش ضربان قلب، میزان متابولیسم، فشار خون، اسیدهای چرب آزاد و مصرف اکسیژن می‌شود و (۳) کاهش کورتیکواستروئیدهای^۵ آدرنال که در هنگام استرس ترشح می‌شود.

قرآن کریم بیانی رسا، سبکی شیوا و آهنگی دلربا دارد. در صورتی که این ویژگی به عرصه‌ی ظهور برسد، شنوندگان را از هر نوع که باشند تحت تأثیر قرار می‌دهد و جان و هستی آنان را تسخیر می‌کند و در قبضه‌ی خویش در می‌آورد «ان من البیان لسراً».

پیشنهاد‌های پژوهش

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی به مطالعه‌ی تأثیر اعجازانگیز آوای قرآن بر دیگر عوامل فیزیولوژیک و نیز بهداشت و روان در ابعاد وسیع‌تری پرداخته شود.

قدردانی

از همه‌ی کسانی که در انجام این پژوهش یاریگر پژوهشگران بودند، تشکر و قدردانی می‌شود.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

تضاد منافع

References

- Chlan L, Tracy MF. Music therapy in critical care: Indication and guideline for intervention. *critical care nurse*. 1999;19(3):35-41.
- Zarani E. Introduction to miracle Voice of Quran. *Islamic Law Research Journal*. 2004;1(5):76-83. (Full Text in persian)
- Kazemi M, Ansari A, Allah Tavakoli M, Karimi S. The Effect of the Recitation of Holy Quran on Mental Health in Nursing Students of Rafsanjan University of Medical Sciences. *Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences*. 2004;3(1):52-7.
- Keshavarz M, Skandari N, Jahdi F, Ashayeri H, Hosseini F, Kalani M. The effect of holly Quran recitation on physiological responses of premature infant KOOMESH. 2010;10(1):52-8.
- Saleh Sedighpoor B, Mahmodiyan M, Salmaniyan HR. The effect of Quran teachings on social acceptance. *J Quran Stud*. 2009;1(2):17-26. (Full Text in persian)
- Koleyni M. *Kaffi Principles: Golgasht*; 1999. (Full Text in persian)
- Marefat M. Order of Voice in the Qur'an. *Eternal Legacy Journal*. 1993;2:10-7. (Full Text in persian)
- Sadeghi H. Voice of Quran and health: A review of performed studies in Iran. *Quran and Medicine*. 2011, 1(1): 33-7.
- WHO-Mental Health 2015 [Available from: http://www.who.int/mental_health/mhgap/en/].
- Mahjoob M, Nejati J, Hosseini A, Bakhshani NM. The effect of Holy Quran voice on mental health. *Journal of religion and health*. 2016;55(1):38-42.
- Kashfi SM, Yazdankhah M, Heydarabadi AB, Jeihooni AK, Tabrizi R. The relationship between religious attitude and mental health in students of Shiraz University of Medical Sciences. *Journal of Research on Religion & Health*. 2016;1(3).
- Khakpour H, Ravagh M, Salari I, GHorbazade A. The ways to deal with psychosis in view of Quran and narratives. *Journal of Research on Religion & Health*. 2016;1(3).
- Forohari S, Honarvaran S, Masoumi R, Robati M, Hashemizadeh I, Setayesh Y. Effects of Auditory Holy Quran on childbirth pain. *Quran and Medicine*. 2011;1(2):14-8. (Full Text in persian)
- Ghorbani F, Ghorbani Z, Avazeh A. The Effect of Listening to the Holy Quran on the Level of Pre-Exam

^۱) Neuroendocrine
^۲) catecholamine
^۳) Epinephrine
^۴) Norepinephrine
^۵) Corticosteroids

Anxiety of Secondary School Students in Zanjan City, in 2011. Journal of Zanjan University of Medical Sciences & Health Services. 2014;22(90):89-96. (Full Text in persian)

15. Mottaghi M, Esmaili R, Rohani Z. Effect of Quran voice on the level of anxiety in athletics. Quran and Medicine. 2011;2011(1, Summer [Pe]):1-4. (Full Text in persian)

16. Shamsi M, Bayati A, Jahani F, Farhangnia L. The effect of Holy Quran recitation on perceived stress among personnel of Arak University of Medical Sciences. 2. 2011;19(95):35-44.

17. Taghiloo S. The Effect of the Holy Quran Reading Instruction on Stress Reduction in the Young and Adolescents. Journal of Guilan University of Medical Sciences. 2009;18(71):72-81.

18. ANsari Jaber A, Negahban A, Sayadianari A, Aghamohammadhassani B. Effect of Holy Quran on depressed patients in psychiatry department of Moradi hospital in Rafsanjan. Scientific Journal of Kurdistan University of Medical Sciences. 2004;10(2):48-2.

19. Aghamohamadi M, Nazar Ali P, Hanachi P. The Effect of Voice of the Holy Quran on Cortisol, ACTH and Psychological Factors During one Maximal Exercise in Young Female Athletes. ZUMS Journal. 2014;22(90):110-8.

20. Hassanpour Dehkordi A, Jafari A, Solati S. Comparing the effects of progressive muscle relaxation and the Quran, God, the level of anxiety in the beginning of the training of nursing students at the University of medical sciences. TeboTazkieh J. 2008;17(4):56-64.

21. Heidari M, Shahbazi S. An Assessment of the Effect of Recitation of the Quran on Exam Anxiety in Nursing and Emergency Medicine Students. Strides in Development of Medical Education. 2015;12(1):56-63.

22. Najafi Z, Tagharrobi Z, Taghadosi M, Sharifi K, Farrokhian A. The Effect of Simultaneous Aromatherapy and Quran Recitation on Anxiety Level of Patients with Myocardial Infarction. Complementary Medicine Journal of faculty of Nursing & Midwifery. 2014;4(1):700-12.

23. Najafi Z, Tagharrobi Z, lotfi MS, Taghadosi M, Sharifi k, Farrokhian A. Effect of recitation of Quran on the anxiety of patients with myocardial infarction. Evidence Based Care. 2014;4(1):7-16.

24. Akbari M, Darakeh M, Mohammadi J, Rezaie H. The effectiveness of Quran reciting sound on prisoner's anxiety. TeboTazkieh J. 2011;20(3):25-30.

25. Kohestani HR BN, Hekmatpou D. Exploring the Experiences of the Effect of Holy Quran Reading on Test Anxiety among Nursing Students: A Qualitative Study. J Qual Res Health Sci 2014;2(4):379-92.

26. Ryan KJ BR, Barbieri RL, Dunaif A. Kistner's

gynecology and women's health. 7 ed. St Louis: Mosby. 1999;327-530.

27. Khademi N, Afzalaghay M, Kabsi M, Hasanzadeh M. Comparison of the effects of music on the success of Quran and Intrauterine insemination. jfmh. 2008;10(39):215-20.

28. Dildar A. The Qur'an and Human Embryology: A Further Study. 2006. 2006;38(3).

29. Mostafazadeh F, Asadnezhad F, Kazemzadeh R. Music therapy and painless Childbirth. IJOGL. 2013;7(2):31-5. (Full Text in persian)

30. Bayrami R, Ebrahimi Pour H. Effect of the Quran sound on labor pain and other maternal and neonatal factors in nulliparous women. Journal of research and Health. 2014;4(4):898-902.

31. Ajorpaz M. Effect of Holy Quran Voice on Mothers' Anxiety Before Cesarean Section: A ranomized clinical trial. Qom University of Medical Sciences. 2012;4(1). (Full Text in persian)

32. Allameh T, JabalAmeli M, Lorestani K, Akbari M. The Efficacy of Quran Sound on Anxiety and Pain of Patients under Cesarean Section with Regional Anesthesia: A Randomized Case-Controlled Clinical Trial. J Isfahan Med Sch. 2013;31(235):601-10. (Full Text in persian)

33. Hagan S, Memillan M, Tillet B, Small A, Tampa F. Using pain resource nurses to improve cancer patient pain using pain outcomes. J Am Pain Soc. 2004;19:37-45.

34. Hobel C, Culhane J. Role of psychosocial and nutritional stress on poor pregnancy outcome. The Journal of nutrition. 2003;155(5 supp 2):1709s-17s.

35. Mohammadi S, Rahnama P, Kiani A, Heydari M. Effect of Quran recitation in the last three months of pregnancy the severity of labor in nulliparous women: a randomized clinical trial. Payesh. 2012;11(6):906-1.

36. Sahmeddini M, Zamani Lari M, Rahimian M, Danaei L, Beigi N, Habibi H. The Effect of Listening to the Quran on Serum Cortisol Levels and Anxiety in Primiparous Women during the First Stage of Labor. The Iranian Journal of Obstetrics, Gynecology and Infertility. 2014;17(99):1-7.

37. Khadem Azghadi E. The evaluation of minimum period of pregnancy associated with maximum survival rate of preterm newborns and its matching with verses of holy Quran. MEDICAL SCIENCES JOURNAL. 2008;18(4):251-4.

38. Neal O. Music as a Health Patterning Modality for Preterm Infants in The NICU [Dissertation]. Minnesota Univ. 2008.

39. Hodges Wood A. Effect of Music Therapy on Premature Infant in The Neonatal Intensive Care Unit [Dissertation]. Alabama Univ. 2008.

40. Eskandari N, Keshavars M, Ashayeri H, Jahdi F, Hosseini AF. Quran recitation: Short-term effects and related factors in preterm newborns. *Res J Med Sci*. 2012;6(3):148-53.
41. Hadian Shirazi Z SSR, Rambod M. Experience of Holy Quran Recitation in Mothers of Premature Neonates in Neonatal Intensive Care Unit. *Sadra Med Sci J*. 2015;3(2):131-8.
42. Barash P, Cullen BF, Stoelting R. *Clinical Anesthesia*. 5th ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins. 2006:489-90.
43. Assadian Rad M, Shishegar R, Kheirkhah J, Moadab F, Moladoust H. Electrocardiogram Accuracy in Determination of Atrioventricular Block Level in Patients under Treatment with Cardiovascular Meditation. *JOURNAL OF ZANJAN UNIVERSITY OF MEDICAL SCIENCES AND HEALTH SERVICES*. 2016;24(107):49-57.
44. Bonakdar HR, Aslanpour M, Moladoust H, Sadeghipour P, Mohamadi F, Rad MA, et al. Comparison between QT interval parameters in type 2 diabetic and nondiabetic patients with non-ST elevation myocardial infarction. *The Journal of Tehran University Heart Center*. 2014;9(4):166-73.
45. Kheirkhah J, Rasouli AR, Barzigar A, Moladoust H, Bonakdar HR, Mirbolouk F, et al. Accuracy Assessment of Electrocardiography for Non-Invasive Determination of Atrio-Ventricular Block Levels in Patients Need to Temporary Pacemaker. *J Babol Univ Med Sci*. 2014;16(1):63-9. (Full Text in persian)
46. Tajvidi M, Memarian R, Mohammadi E. Assessment of anxiety before reciting the Quran on the open heart surgery. *Daneshvar J*. 2001;8(32):55-60. (Full Text in persian)
47. Najafian M, Cheraghi M, Lotfalizadeh M. The effect of hearing the Quran on anxiety of patients undergoing surgery. *quran & medical sciences congress; Mashhad: Mashhad university of medical Sciences*; 2012. (Full Text in persian)
48. Atari M, Sajedi P, Heydari S. The effect of Quran on anxiety and stability of vital signs of patients before induction of anesthesia. *TeboTazkieh J*. 2000;9(2):91-4. (Full Text in persian)
49. Tayebi V, Asadi R, Taherpoor M, Mousavi Jajarmi SM. The effect of listening to prayers on anxiety and vital signs before an elective surgery. 2. 2015;23(3):45-54. (Full Text in persian)
50. Ildarabadi E, Salehmoghadam A, Mazlom S. The Effect of the Holy Quran on the vital signs of patients before heart surgery. *Journal of Sabzevar University of Medical Sciences*. 2003;10(1):52-8. (Full Text in persian)
51. Shafiei N, Salari S, Sharifi M. Comparison between hearing the Quran Arabic voice and Arabic voice with Persian meaning on decreasing the anxiety and vital signs stabilization of patients before induction of anesthesia. *Quran and Medicine*. 2011;2011(1, Summer [Pe]):11-5. (Full Text in persian)
52. Heidari M, Shahbazi S. Effect of Quran and Music on Anxiety in Patients during Endoscopy. *Journal of Knowledge and Health*. 2013;8(2).
53. Majidi S. Recitation Effect of Holy Quran on Anxiety of Patients Before Undergoing Coronary Artery Angiography. *Journal of Guilan University of Medical Sciences*. 2004;13(49):61-7.
54. Babayi A, Abbasinia M, Dehghani F. Comparison the effect of listening to the voice of Quran and aromatherapy on anxiety before cardiac catheterization. *Journal of Health Breeze*. 2015; Available Online from 05 July 2015
55. Rezal M, Mengko TL, Jofizal J, editors. The development of heart rate variability analysis software for detection of individual autonomic response on music and Quran recitation. *World Congress on Medical Physics and Biomedical Engineering, September 7-12, 2009, Munich, Germany*; 2009: Springer.
56. Taheri L, Sonhanian S, Mosallanezhad Z, Hojat M. Comparison the effect of Quran and lullaby on heart rate changes of hospitalized neonates in Neonatal Intensive Care Unit. *Medical - Surgical Nursing Journal*. 2015;4(2):10-6.
57. Rafati S, Borna H, Hajebrahim F, Akhvirad S, AbdollaPoor Z. The effect of listening to Quran on umbilical cord cortisol level during caesarean section under spinal anesthesia. *Tehran University Medical Journal*. 2016;74(2):113-9.
58. Pezhhan A, Rvansalar H, Abbasi M, Mohammadi K, Mahdavinassab J, Rakhshani MH, et al. The effect sound of Quran on the human immune system factors. *Journal of Sabzevar University of Medical Sciences*. 2014;21(1):53-60.